

راهبردهای قیمت‌گذاری از کانال بورس کالا در اقتصاد

الهه رحیم‌دوست^۱

چکیده

اقتصاد کارآمد، اقتصادی است که در آن سازوکار عرضه و تقاضا تعیین‌کننده قیمت‌ها باشد. با توجه به اینکه مؤلفه‌های تولید کالا متغیر است و عمدتاً درگیر نظام قیمت‌گذاری دستوری نیست و به عبارتی، امکان دستوری کردن کل زنجیره کالاها وجود ندارد، قیمت‌گذاری دستوری روی قیمت نهایی موجب بهره‌مندی غیرمنصفانه افرادی خاص از رانت حاصل می‌شود. از جمله دستاوردهای بورس کالا در سال‌های اخیر، رونق تالار صادراتی و ورود محصولاتی مانند شمش فولاد، مس، سیمان، آلومینیوم و پی‌وی‌سی بوده است. توسعه و راه‌اندازی ابزارهای مبتنی بر طلا و قراردادهای آتی شمش طلا از دیگر دستاوردهای بورس کالا در سال‌های گذشته بوده است. همچنین، پذیرش و عرضه خودرو در بورس کالا از مهم‌ترین و البته جذاب‌ترین فعالیت‌های بورس کالا در سال ۱۴۰۱ بود. در همین زمینه و برای توسعه هرچه بیشتر بورس کالا، گسترش معاملات آتی در بورس کالا، افزایش تولید به جای قیمت‌گذاری دستوری، نظارت بیشتر به جای دخالت، حمایت از توسعه بورس کالا، رفع مشکلات زیرساختی و معاملاتی بازار و توسعه ابزار گواهی سپرده کالایی پیشنهاد می‌شود.

واژگان کلیدی: بورس کالا، قیمت‌گذاری دستوری، معاملات آتی.

مقدمه

تحولات قیمت و میزان عرضه و تقاضای کالاهای مهم و راهبردی در دنیا، اهمیت بالای بورس‌های کالایی را به نمایش می‌گذارد؛ زیرا عمده کالاهای مهم از جمله نفت، طلا، مس، گندم، برنج، ذرت و... به اشکال مختلف در بورس‌های کالایی دنیا معامله می‌شوند. این موضوع در کنار وجود تضامین و قوانین مدون در جریان معاملات باعث شده است تا بورس‌های کالا از اهمیت ویژه‌ای برای تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان انواع کالاها و حتی سرمایه‌گذاران بازار کالا برخوردار باشد. تا جایی که عنوان می‌شود وجود بورس‌های کالایی برای تداوم فعالیت تولیدکنندگان، مصرف‌کنندگان و سرمایه‌گذاران لازم است. در واقع، تولیدکنندگان مواد خام تمایل دارند محصولات خود را به بهترین قیمت و به شیوه‌ای سریع بفروشند. تولیدکنندگان کالاهای مصرفی نیز می‌خواهند مواد اولیه را به قیمت و در زمان مناسب تحویل بگیرند. در این میان، معامله‌گران و سرمایه‌گذاران نیز دوست دارند از نوسان قیمت‌ها بدون صرف هزینه زیاد سود ببرند.

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. rahimdoust_82@yahoo.com

۱- بورس کالای ایران

انواع بازارهای معاملات کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در بورس کالای ایران به شرح زیر است.

۱-۱- بازار فیزیکی

در این بازار چهار گروه کالایی اصلی مورد معامله قرار می‌گیرند؛ محصولات صنعتی و معدنی، محصولات پتروشیمی، فراورده‌های نفتی و محصولات کشاورزی. روش‌های معاملاتی در این بازار شامل چهار نوع قرارداد نقدی، نسیه، سلف و کشف پرمیوم است که به سه روش نقدی، اعتباری و روش ترکیبی (نقدی/اعتباری) تسویه می‌شوند. معاملات نقدی ساده‌ترین شکل معاملات در بازار فیزیکی است. این معاملات در عین سادگی از حیث ایجاد شفافیت در اقتصاد کارکرد بسیار مهمی دارند.

۱-۲- بازار فرعی

معاملات بازار فرعی بورس کالای ایران مانند بازار فیزیکی انجام می‌گیرد با این تفاوت که در آن کالاهایی مورد معامله قرار می‌گیرند که به دلیل نداشتن ویژگی تداوم عرضه یا استانداردپذیری، امکان پذیرش و معامله در بازار اصلی معاملات کالاهای فیزیکی بورس کالای ایران را دارا نیستند.

۱-۳- بازار اموال غیرمنقول

اموال غیرمنقول شامل املاک و مستغلات با کاربری‌های گوناگون اعم از اداری، تجاری، مسکونی و اراضی زراعی است که طبق دستورالعمل با روش عرضه یکجا در بازار فرعی قابل عرضه هستند. روش عرضه یکجا، روشی است که در آن موضوع مورد

می‌توان گفت که وجود بورس‌های کالا برای کشورهای تولیدکننده مواد خام و نیز تولیدکنندگان کالاهای مصرفی یکی از ضرورت‌های اساسی به شمار می‌رود؛ به طوری که نگاهی به تاریخچه بورس‌های کالایی جهان و تأثیر آن‌ها بر اقتصاد کشورهای مختلف به خوبی نشان‌دهنده اهمیت این نهادهاست. از این رو اقتصادی‌های پیشرفته به دنبال بزرگ‌تر شدن این بورس‌ها و اقتصادهای در حال توسعه نیز به دنبال راه‌اندازی یا توسعه پرسرعت بورس‌های کالا هستند.

بورس کالا اساساً قیمت‌گذاری نمی‌کند، بلکه قیمت را نشان می‌دهد. این قیمت متأثر از عوامل اقتصادی است (برای مثال، افزایش نرخ ارز منجر به افزایش قیمت کالاها می‌شود). حال اگر این عوامل کنترل شود، قطعاً قیمت‌ها افزایش نمی‌یابد. ثابت نگه داشتن قیمت‌ها نتیجه‌ای جز توزیع رانت ندارد و در ادامه باعث کاهش عرضه به شیوه‌های مختلف از سوی عرضه‌کنندگان می‌شود. از این رو در کالایی که می‌توان به افزایش تولید رسید و نیاز داخل را تأمین کرد، اگر بحث قیمت‌گذاری دستوری ادامه داشته باشد، نتیجه آن از بین رفتن تولید است و بعد از چند سال به واردکننده آن کالا تبدیل می‌شویم.

در گزارش حاضر ضمن بررسی بورس کالای ایران و کارکردهای آن، به اهمیت واقعی‌سازی قیمت کالاها در بورس کالا و جنبه‌های امنیتی آن پرداخته می‌شود و در نهایت، پیشنهاداتی برای افزایش کارایی هرچه بیشتر آن ارائه می‌شود.

۱-۷- گواهی سپرده کالایی

گواهی سپرده کالایی اوراق بهاداری است که مؤید مالکیت دارنده آن بر مقدار معینی کالا است. به عبارت بهتر، گواهی سپرده کالایی سندی است که در قبال تحویل کالا به انبارهای تحت نظارت بورس کالای ایران صادر و مشخصات مربوط به کمیت و کیفیت کالا در آن درج می‌شود.

۱-۸- صندوق‌های کالایی

صندوق‌های کالایی به دلیل ایجاد امکان سرمایه‌گذاری در بازارهای کالایی برای عموم، موفقیت زیادی در بازارهای مالی جهان به دست آورده‌اند. این صندوق‌ها امکان پیروی از بازده تغییرات قیمتی یک یا چند کالای معین را فراهم می‌آورند و واحدهای آن‌ها در بورس قابل معامله است. فعالیت اصلی این صندوق‌ها، سرمایه‌گذاری در اوراق بهادار مبتنی بر کالاهایی است که به‌عنوان دارایی پایه صندوق در نظر گرفته می‌شوند.

۲- وضعیت بورس کالا

در نمودار شماره ۱، سهم محصولات در ارزش معاملات در دوره زمانی ۱۴۰۲/۱/۱ تا ۱۴۰۲/۸/۲۶ و ۱۴۰۱/۱/۱ تا ۱۴۰۱/۸/۲۶ نشان داده شده است. همان‌طور که در نمودار مشاهده می‌شود، محصولات صنعتی و معدنی با سهم ۶۰/۳۸ درصد، بیشترین سهم و پس از آن، محصولات پتروشیمی و فرآورده‌های نفتی بیشترین سهم را در ارزش معاملات در سال ۱۴۰۱ بر عهده داشته‌اند. در سال ۱۴۰۲ نیز وضعیت به همین ترتیب است با این تفاوت که سهم

معامله به‌صورت یکجا توسط عرضه‌کننده در بازار فرعی عرضه می‌شود و سفارش هر متقاضی خرید یا کارگزار خریدار باید برابر کل موضوع مورد معامله باشد.

۱-۴- بازار مشتقه

ابزارهای تعریف‌شده در این بازار عمدتاً با هدف مدیریت ریسک نوسان قیمت طراحی شده‌اند. دو ابزار مشتقه اصلی یعنی قرارداد آتی و قرارداد اختیار معامله که متعارف‌ترین ابزارهای جهانی مدیریت ریسک به‌شمار می‌روند، در بورس کالای ایران معرفی شده است که به‌صورت پیوسته و روزانه مورد معامله قرار می‌گیرند.

۱-۵- بازار مالی

برخی از ابزارهای تعریف‌شده در بورس کالای ایران با رویکرد تأمین مالی طراحی شده است. بخش‌های اقتصادی مختلف با به‌کارگیری این ابزارها می‌توانند تأمین مالی گسترده‌تر و کم‌هزینه‌تری را برای خود فراهم آورند. این ابزارها به‌گونه‌ای طراحی شده است که سرمایه‌گذاران بیشتری را به سوی بازارهای کالایی جذب کند.

۱-۶- اوراق سلف موازی استاندارد

معاملات اوراق سلف موازی استاندارد شکل تکامل‌یافته معاملات سلف بازار فیزیکی بورس کالا است. معاملات سلف قابل انجام در بازار فیزیکی به‌رغم مزیت‌هایی که دارند، با محدودیت‌های خاصی مواجه‌اند که امکان بهره‌گیری حداکثری از آن‌ها برای تأمین مالی به‌خصوص در دوره‌های رکودی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

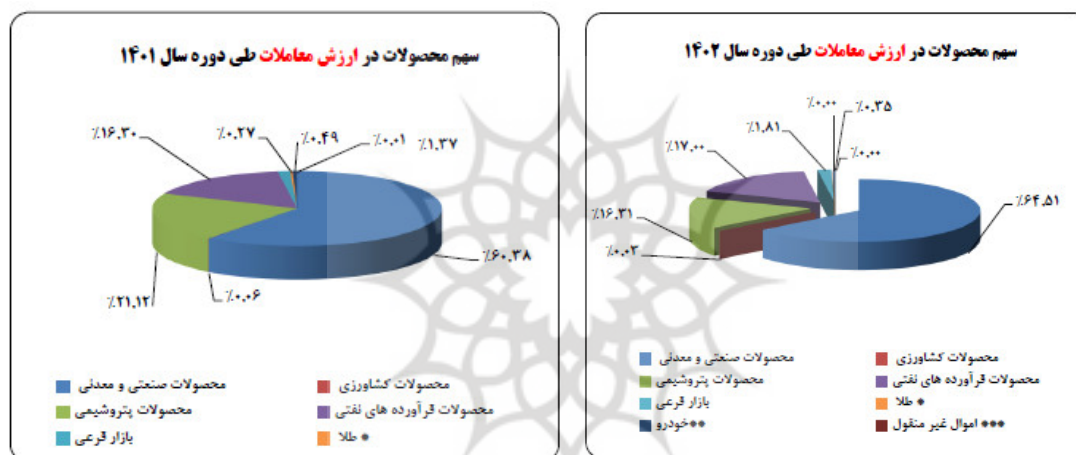
۸۳ درصدی در هر دو سال، بیشترین وزن را به خود اختصاص داده‌اند.

در نمودار شماره ۳، حجم و ارزش معاملات در دوره زمانی منتهی به ۲۶ آبان در دو سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ با هم مقایسه شده است. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، هم تناژ و هم ارزش در محصولات صنعتی و معدنی سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ بالاتر است.

محصولات صنعتی و معدنی افزایش و سهم محصولات پتروشیمی کاهش یافته است.

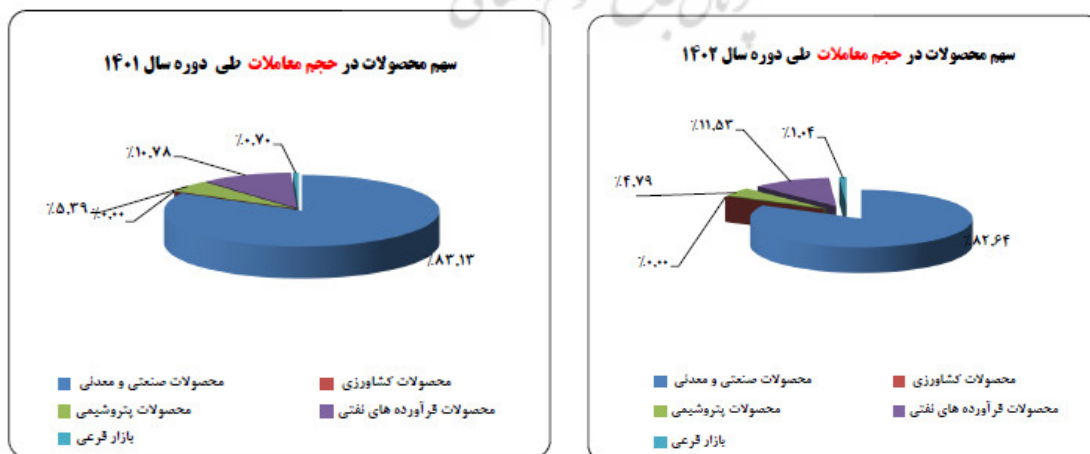
در نمودار شماره ۲ نیز سهم محصولات در حجم معاملات در دوره زمانی ۱۴۰۲/۱/۱ تا ۱۴۰۱/۸/۲۶ و ۱۴۰۲/۸/۲۶ تا ۱۴۰۱/۸/۲۶ نشان داده شده است. همان‌طور که در نمودار مشاهده می‌شود، محصولات صنعتی و معدنی با سهم

نمودار ۱- سهم محصولات در ارزش معاملات در دوره زمانی ۱۴۰۱/۱/۱ تا ۱۴۰۲/۱/۱ (۱۴۰۲/۸/۲۶) تا ۱۴۰۱/۸/۲۶

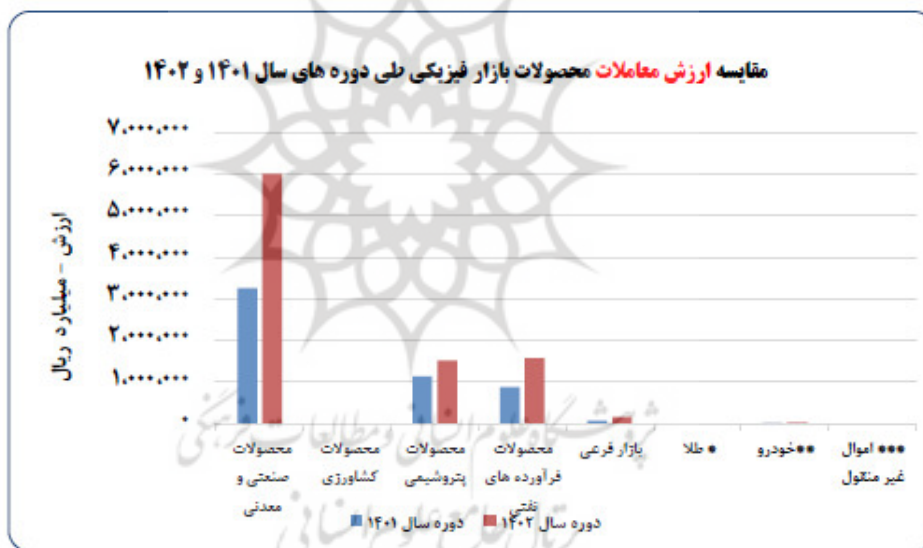
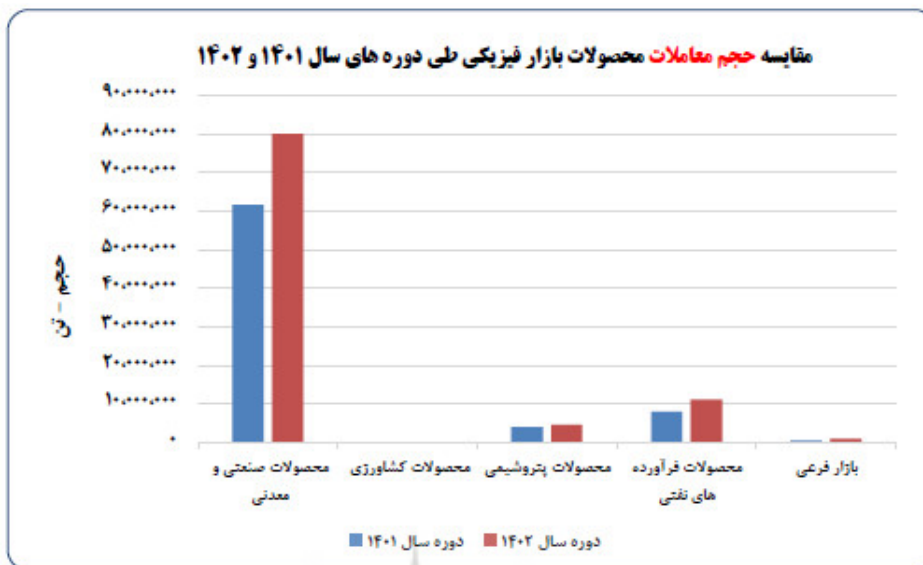
مأخذ: شرکت بورس کالای ایران (۱۴۰۲).

نمودار ۲- سهم محصولات در حجم معاملات در دوره زمانی ۱۴۰۱/۱/۱ تا ۱۴۰۲/۱/۱ (۱۴۰۲/۸/۲۶) تا ۱۴۰۱/۸/۲۶

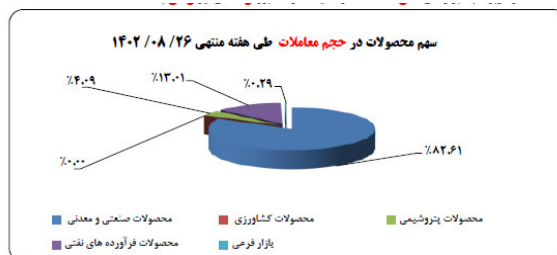
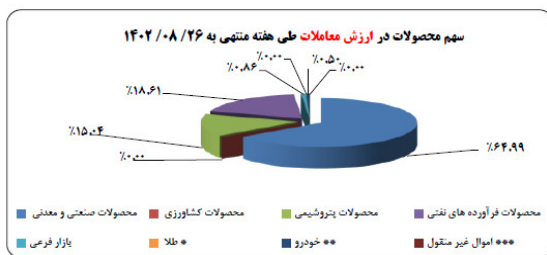
مأخذ: شرکت بورس کالای ایران (۱۴۰۲).

نمودار ۳- مقایسه حجم و ارزش معاملات در دوره زمانی ۱۴۰۱/۱/۱ تا ۱۴۰۱/۸/۲۶ (۱۴۰۲/۸/۲۶)

مأخذ: شرکت بورس کالای ایران (۱۴۰۲).

نمودار ۴- سهم محصولات در حجم و ارزش معاملات در هفته منتهی به ۱۴۰۲/۸/۲۶

مأخذ: شرکت بورس کالای ایران (۱۴۰۲).

و اعتبار و جایگاه بورس کالا نیز در واقعی سازی قیمت کالاهاست، اما بعضاً به دلیل تفاوت های نرخ ارز، دخالت هایی در معاملات بورس مشاهده می شود.

مبادلات بورس کالا تحت نظارت ناظر بورس بر مبنای قیمت پایه و رقابت خریداران انجام می شود و از این رو می توان انتظار داشت که معاملات در این بازار به دور از هرگونه رانت و فساد انجام شود. قوانین موجود درباره بورس کالا نیز به خوبی اهمیت وجود بورس کالا و عدم دخالت در این بازار را نشان می دهد. برای مثال، بر اساس ماده 37 قانون رفع موانع تولید، محصولات باید در بورس کالا عرضه شوند و در صورت نبود تقاضای داخلی، مجوز صادرات دریافت کنند. این قانون کمک شایانی به نظام مند شدن معاملات داخلی و صادراتی کالاهای ایرانی می کند یا در ماده 18 قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید آمده که دولت مکلف است کالای پذیرفته شده در بورس را از نظام قیمت گذاری خارج کند. سیاست های کلی اصل 44 نیز بر مبنای کاهش تصدیگری دولت تنظیم و ابلاغ شده است.

کاهش مداخلات دولت در اقتصاد به عنوان یکی از محورهای مهم بهبود فضای کسب و کار تلقی می شود که قیمت گذاری دستوری نیز از مصادیق مهم آن شمرده می شود. حذف قیمت گذاری دستوری و عرضه گسترده محصولات در بورس کالا به عنوان یکی از مهم ترین دستاوردها در حوزه اقتصاد مالی شمرده می شود. قیمت گذاری دستوری

محصولات صنعتی و معدنی با سهم 60/38 درصد، بیشترین سهم و پس از آن، محصولات پتروشیمی و فراورده های نفتی بیشترین سهم را در ارزش معاملات در سال 1401 بر عهده داشته اند.

3- اهمیت واقعی سازی قیمت کالاها و فرصت های ایجاد شده در بستر بورس کالا

یکی از موضوعات مورد بحث در اقتصاد، حدود دخالت در بازارهاست. اقتصاددانان طرفدار بازار بیان می کنند نقش دولت ها در اقتصاد باید به نقش سیاست گذار و تسهیلگر محدود شود. تجربه نشان داده است که هرگونه تصدیگری دولت در اقتصاد منجر به بروز اختلال در بازارها و رانت می شود. دخالت در بازارها موجب از بین رفتن رقابت می شود و امکان سوءاستفاده برای عده ای خاص را فراهم می کند. زمانی که در بازارها، مبادلات کالا بر اساس واقعیت های اقتصادی انجام می شود، نیازی به دخالت در روند بازارها نیست و هنگامی که قیمت ها بر اساس مؤلفه های اقتصادی کشف می شود، طرفین معامله اعم از تولیدکننده و مصرف کننده، امکان برنامه ریزی و پیش بینی بازار را خواهند داشت. یکی از بازارهایی که قیمت بر اساس عرضه و تقاضا کشف می شود، بورس کالا است. موضوع مهم در روند معاملات بورس کالا این است که ارزش کالاها باید بر اساس عرضه و تقاضای بازار مشخص شود

تولیدکننده به واسطه‌گران منتقل می‌کند و سرعت چرخش پول کاذب در اختیار واسطه‌ها را افزایش می‌دهد. انتقال سود به واسطه‌ها و قیمت‌گذاری غیرواقعی باعث ایجاد تقاضای کاذب در بازار می‌شود و قیمت‌های به‌مراتب بالاتری را در بازار شکل می‌دهد. تورم ناشی از تقاضای کاذب نیز کم‌کم در اقتصاد، خود را به تورم پایدار تبدیل می‌کند که بسیار آسیب‌زننده است. در چنین شرایطی، افرادی که نیاز به کالایی ندارند، به دلیل قیمت‌های پایین و غیرواقعی و ماهیت سرمایه‌ای بودن کالاها اقدام به خرید می‌کنند که به تورم دامن می‌زند. افرادی نیز که درآمد آن‌ها بیشتر جنبه مصرفی دارد و پس‌انداز نمی‌شود، به شکل دیگری سعی در خرید کالاها مصرفی مازاد بر نیاز و ذخیره‌سازی آن می‌کنند که دوباره به دلیل افزایش تقاضا منجر به افزایش قیمت و بروز تورم می‌شود.

۴- جنبه‌های امنیتی قیمت‌گذاری دستوری در بورس کالا

در قیمت‌گذاری صحیح و هوشمندانه باید منافع تمام ذی‌نفعان از قبیل مصرف‌کننده، تولیدکننده، محیط کسب‌وکار، دولت، جامعه و... در نظر گرفته شود و تداوم فعالیت بنگاه اقتصادی در تعیین قیمت، متغیر بسیار مهمی است. راهبردهای مختلفی برای قیمت‌گذاری اصولی وجود دارد، اما وقتی تمام این راهبردها و روش‌ها کنار گذاشته می‌شود و قیمت‌گذاری دستوری جای آن را می‌گیرد، قطعاً پیامدهای نامناسبی برای اقتصاد و بازار سرمایه خواهد داشت.

به تولید، صادرات و بازار سرمایه آسیب می‌زند و نه تنها اعتماد مردم نسبت به سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه سلب می‌شود، بلکه باعث حرکت سرمایه‌ها به سمت دارایی‌های غیرمولد می‌شود. مهم‌ترین آسیب‌های ناشی از قیمت‌گذاری دستوری در بورس موارد زیر است.

- تحریف قیمت واقعی کالاها و تولیدی شرکت‌های بورسی به‌عنوان اساسی‌ترین بخش ظرفیت‌های تولیدی.
  - تمایل شرکت‌ها به فعالیت پایین‌تر از ظرفیت واقعی.
  - فشار به بهای تمام‌شده بنگاه‌ها و افزایش فشار هزینه‌های ظرفیت‌محور.
  - کاهش تمایل به سرمایه‌گذاری بیشتر برای افزایش ظرفیت‌ها.
  - لزوم ادامه سیاست‌های یارانه‌ای و تعمیم آن از بخش خانوار به بنگاه‌ها توسط دولت.
  - افزایش شکاف کسری بودجه دولت.
  - تشویق فساد در بخش توزیعی اقتصاد و شبکه‌های بعد از تولید.
- یکی از موضوعات چالشی در زمینه بورس کالا از دید مخالفان آن، موضوع تورم و افزایش قیمت کالاها موجود در بورس کالا است. قیمت‌گذاری دستوری برخلاف تصور طرف‌داران آن به هیچ‌وجه به کاهش قیمت منجر نمی‌شود، بلکه بیشترین آسیب را به مصرف‌کننده تحمیل می‌کند. قیمت‌گذاری دستوری نه تنها باعث کاهش تورم نمی‌شود، بلکه افزایش تورم را به دنبال دارد؛ زیرا سود را از

در سالیان گذشته، سیاست قیمت‌گذاری دستوری که سعی در کنترل بازار داشت، بر صنایع خودرو، فولاد، لبنیات، مواد غذایی، خوراک دام، دارو، نیروگاهی و... حاکم بوده و آثار مخربی بر پیکره این صنایع باقی گذاشته است. سهام بسیاری از صنایعی که درگیر قیمت‌گذاری دستوری هستند، در بازار سرمایه معامله می‌شود. سیاست قیمت‌گذاری دولت قطعاً این شرکت‌ها را با کاهش حاشیه سود و درنهایت، زیان‌ده شدن همراه می‌کند. با توجه به کاهش توان این شرکت‌ها در سودسازی و تقسیم سود و ناتوانی در اجرای طرح‌های توسعه و سودآور، دید بازار سرمایه نسبت به این صنایع منفی می‌شود. افزایش نااطمینانی و ریسک تولید در فعالیتهای تجاری، تمایل به سرمایه‌گذاری بخش خصوصی را کاهش می‌دهد.

مشخصاً کاهش سرمایه‌گذاری یکی از مهم‌ترین پیامدهای قیمت‌گذاری دستوری در بورس است. یکی از پیامدهای قیمت‌گذاری دستوری خودرو، وجود زیان‌های انباشته در صورت‌های مالی شرکت‌های خودروساز است. در صنعت نیروگاهی نیز نبود سودآوری ناشی از قیمت‌گذاری دستوری، توان توسعه زیرساخت را از این صنعت مهم می‌گیرد که نتیجه آن در برهم خوردن توازن بازار عرضه و تقاضای برق مشخص است. این بخش توان جذب سرمایه‌گذار خصوصی را از دست داده است. خاموشی گسترده و نیز قطع برق کارخانه‌های بزرگ ناشی از همین سیاست

قیمت‌گذاری دستوری در کنار تحمیل هزینه‌های سنگین به شرکت‌ها و عدم سوددهی کافی، رقابت‌پذیری تولید را نابود می‌کند و به تعطیلی یا تولید با حداقل ظرفیت و فرار سرمایه‌گذار منجر می‌شود. قیمت‌گذاری دستوری موجب فساد ساختاری، تضعیف اعتماد عمومی و به حداقل رسیدن بهره‌وری می‌شود. در نتیجه قیمت‌گذاری دستوری، شاهد کاهش تولید، حاکم شدن رکود و التهاب در بازارها خواهیم بود و دولت برای خروج از این وضعیت، اقدام به واردات و چاپ پول خواهد کرد که مشخصاً نتیجه آن، تورم خواهد بود. قیمت‌گذاری‌های دستوری با هدف کمک به قشر ضعیف جامعه، ممکن است در کوتاه‌مدت آثاری داشته باشد، اما در بلندمدت بسیار مخرب و ویرانگر است و نه تنها به قشر آسیب‌پذیر کمکی نمی‌کند، بلکه به شرکت‌ها و بنگاه‌های اقتصادی نیز آسیب‌های فراوانی وارد می‌کند و توان رقابت را از آن‌ها می‌گیرد.

زیان قیمت‌گذاری در بازار سرمایه به سهام‌داران که صاحبان اصلی این شرکت‌ها هستند، منتقل می‌شود. محدودیت تولید موجب کاهش عرضه، افزایش تقاضا و رشد قیمت می‌شود و سهم تولیدکننده و مصرف‌کننده از این کنترل قیمت، صفر و حتی زیان خواهد بود. جذابیت اقتصادی مخربی که بر اثر قیمت‌گذاری دستوری ایجاد می‌شود، جریان سرمایه را از مسیر فعالیتهای زیربنایی و بلندمدت خارج و به سمت فعالیتهای سودجویانه و سوداگرانه هدایت می‌کند.

شرکت‌ها، نوسانات قیمتی نیز پوشش داده می‌شود. این مهم از طریق بورس کالا با توجه به ظرفیت موجود می‌تواند عملیاتی شود.

- افزایش تولید به‌جای قیمت‌گذاری دستوری: دولت به‌جای دخالت و قیمت‌گذاری دستوری باید شرایطی را فراهم کند که تولید در اقتصاد افزایش یابد. با این کار، هم عرضه رشد می‌کند و هم تورم کنترل می‌شود و درنهایت، صنایع مختلف سودآور می‌شوند و سرمایه‌گذاری‌های جدید و توسعه شرکت‌ها توجیه‌پذیر می‌شود. در نتیجه، شرکت‌ها سودآور می‌شوند و قیمت سهام آن‌ها بالا می‌رود که سود سهام‌داران را در پی خواهد داشت. وزارت صمت با رقابتی کردن بازارها و جلوگیری از قیمت‌گذاری می‌تواند نقش ویژه‌ای در این زمینه ایفا کند.

- نظارت بیشتر به‌جای دخالت: پیشنهاد می‌شود به‌جای کنترل قیمت و قیمت‌گذاری دستوری، دولت نقش نظارتی را به‌گونه مطلوب ایفا کند و با افزایش معافیت‌های مالیاتی شرکت‌های عرضه‌کننده در بورس‌های کالایی، ضمن حمایت از افزایش شفافیت به کاهش فعالیت‌های سفته‌بازی و سوداگرانه کمک کند. وزارت صمت در این زمینه می‌تواند متولی این کار باشد و از دخالت در این بازار جلوگیری کند.

- حمایت از توسعه بورس کالا: بورس کالا در سالیان گذشته مرتب سبب محصولات و ابزارهای مالی خود را گسترش داده و بر همین اساس، کمک بسیار زیادی به بحث شفافیت و تنظیم منطقی بازار

قیمت‌گذاری و عدم توسعه مناسب در ایجاد نیروگاه‌های جدید است.

پیامدهای قیمت‌گذاری دستوری شامل عدم تمایل به سرمایه‌گذاری، کمیاب شدن کالا، از بین رفتن کیفیت کالاها و خدمات، تلاش برای پنهان کردن وضعیت نابسامان اقتصاد، رکود و ایجاد بازار سیاه، صف‌نشینی برای خرید کالاهای با قیمت مصوب، افزایش تورم، افزایش فاصله طبقاتی، رونق دلالی، گسترش رانت، بر هم خوردن نظم اقتصادی و التهاب بازار، افزایش هزینه‌های کنترل و نظارت، تعطیلی واحدهای صنفی و ایجاد بازارهای غیرقانونی است.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد راهکارها

موضوع قیمت‌گذاری دستوری همواره به‌عنوان یکی از مشکلات اقتصاد ایران شناخته می‌شود و تقریباً در همه مواردی که دولت در اقتصاد به‌صورت مستقیم دخالت کرده نه تنها منفعتی برای کارگزاران اقتصادی نداشته، بلکه در بلندمدت باعث از بین رفتن ثروت جامعه و توزیع رانت نیز شده است. از سوی دیگر، قیمت‌گذاری دستوری در سال‌های اخیر باعث آسیب‌های بسیاری مانند خودروسازی، نیروگاهی و... شده است. از این رو پیشنهادهای به‌صورت زیر ارائه می‌شود.

- گسترش معاملات آتی در بورس کالا: با توجه به اینکه شرکت‌ها و فعالان اقتصادی همواره دارای تعهدات آتی هستند، استفاده از معاملات آتی می‌تواند بخشی از نیاز آن‌ها را تأمین کند. افزون‌بر تأمین نیاز

کاهش مداخلات دولت در اقتصاد به‌عنوان یکی از محورهای مهم بهبود فضای کسب‌وکار تلقی می‌شود که قیمت‌گذاری دستوری نیز از مصادیق مهم آن شمرده می‌شود. حذف قیمت‌گذاری دستوری و عرضه گسترده محصولات در بورس کالا به‌عنوان یکی از مهم‌ترین دستاوردها در حوزه اقتصاد مالی شمرده می‌شود.

کالا شده است. در این راستا، توسعه ابزارهای مالی بورس کالا و حمایت از نوآوری‌ها برای توسعه بورس کالا، پیشرفت‌های زیادی در این حوزه به وجود می‌آورد. در این زمینه نقش شورای عالی بورس بسیار کمک‌کننده و به‌نوعی متولی این کار است.

- رفع مشکلات زیرساختی و معاملاتی بازار: با توجه به گسترش معاملات در بازار بورس کالا، لازم است سازمان بورس به‌عنوان نهاد ناظر و متولی این بازار، از توان داخلی در راستای حل مشکلات زیرساختی معاملات بورس کالا استفاده کند و از سوی دیگر، کارگزاری‌های فعال در این بازار نیز ملزم به استفاده از فناوری‌های به‌روز و جدید متناسب با حجم معاملات شوند.

- توسعه ابزار گواهی سپرده کالایی: در شرایط کنونی ضرورت استفاده از ابزارهای مالی برای حمایت از صنایع مختلف در دوره رکود بیش‌ازپیش اهمیت یافته است. گواهی سپرده کالایی از جمله ابزارهایی است که به‌مرور و در شرایط رکودی، جذابیت زیادی به خود اختصاص داده است که توسعه آن ظرفیت ایجاد صندوق‌های سپرده (سرمایه‌گذاری) کالایی را نیز دربردارد.

منابع

- شرکت بورس کالای ایران (1402). گزارش هفتگی و تجمیعی آمار معاملات. ایران، تهران: شرکت بورس کالای ایران. گزارش: 33.